

**RUIM-
TEVVOOR
CULTUUR
INDE
ROTTER-
DAMSE
STADS-
ONTWIK-
KELLING:**

Handreikingen voor een
structurele inbedding van
kunst en cultuur

HANDREIKINGEN VOOR EEN STRUCTURELE INBEDDING VAN KUNST EN CULTUUR

Rotterdam is een stad met lef, talent en energie. Een stad die inspireert en aantrekt, niet in de laatste plaats vanwege de kunst en cultuur die in de stad te vinden is. Die is er niet als vanzelf gekomen – dynamiek en kruisbestuiving hebben een gezonde voedingsbodem nodig. Wil een stad dit mogelijk maken, dan moeten bewoners, ook de jongste, hun talenten kunnen ontplooien. Vrij en toegankelijk, nu en in de toekomst. Hierover maken wij ons zorgen.

Te veel creatieve en culturele plekken in Rotterdam dreigen te verdwijnen door verdichting van de stad en stijgende huren. Wat verdwijnt, krijgen we niet meer terug. Wat overblijft, is eentonigheid. Saai, voorspelbaar, onaantrekkelijk. Niet tot vernieuwing of reflectie in staat. Als dit gebeurt, dan verliest Rotterdam haar karakter.

Maar het is nog niet te laat.

Verschillende partijen met een groot hart voor de stad hebben de handen ineengeslagen en komen – bij dezen – met handreikingen waarin alle betrokkenen hun verantwoordelijkheid nemen. Beleidsmakers, uitvoerders, makers, denkers, bewoners. Wij zijn allemaal de kunst en cultuur van Rotterdam. Wij zijn samen de stad.

KUNST EN CULTUUR MAKEN DE STAD

Kunst en cultuur verheffen de stad.
Ze vertellen verhalen, activeren en zetten
verandering in gang.

Rotterdam is altijd erg aantrekkelijk geweest voor kunstenaars en andere creatieven door de overvloed aan betaalbare ruimte in onder meer leegstaande gebouwen. Zij speelden dan ook een grote rol in de aantrekkingskracht van verschillende wijken. Kijk naar Katendrecht, de Kop van Zuid, naar het M4H-gebied. Kunstenaars en makers zijn onmisbaar in een stedelijk karakter, en zorgen voor een gezonde stadsontwikkeling.

Zo laat onderzoek door [Rebel](#) in opdracht van de Stichting Kunstaccommodatie Rotterdam (SKAR) zien dat iedere euro die SKAR uitgeeft aan ateliergebouwen (aan huur- of eigendomslasten) 24 euro uitlokt, aan waardevermindering en aan andere bestedingen. En wetenschappelijk [onderzoek](#) laat zien dat cultuur positieve effecten heeft op het vestigingsklimaat en de aantrekkelijkheid van steden. Kunst en cultuur zijn doorslaggevende factoren in de aantrekkingskracht van Rotterdam, in de sterke internationale positie en in het innovatieve karakter van deze stad. Het rijke culturele leven, de vele festivals, aandacht voor architectuur, en de cultuuruitingen van een jonge en diverse bevolking dragen hieraan bij. In combinatie met de goede culturele voorzieningen, onder meer op het vlak van kunstonderwijs, zorgt dit voor een vooruitstrevend kunstklimaat.

Maar kunst en cultuur bieden een stad meer dan een bonus op de aantrekkingscore. Ze bevragen, en dagen uit. Dit zien we bijvoorbeeld tijdens de Architectuur Biënnale Rotterdam. Kunst en cultuur brengen mogelijkheden met zich mee om stedelijke vraagstukken rond bijvoorbeeld maatschappelijke ongelijkheid, duurzaamheid en burgerparticipatie uit te diepen. Speels, experimenteel, democratisch, gewaagd. Buiten de gebaande wegen.

Hoe mooi is het om steeds weer verrast te kunnen worden in je eigen stad? Daarvoor is een humuslaag nodig van creatieven, makers en kunstenaars. Maar dan moeten er voldoende voorzieningen zijn in de wijken voor een toegankelijk cultureel klimaat.

"Er zijn zoveel toffe plekken die meer waardering verdienen. Plekken voor jongeren, voor creativiteit. Het Schieblock, Keilecafé, BIT, Weelde, Mono. Vaak is het zo tijdelijk, terwijl het plekken zijn om te koesteren. Het zou in Rotterdam minder om poen, maar meer om gevoel moeten draaien."

Kunstenaar Franky Sticks in de [Havenloods](#)

ONZE OPGAVE: RUIMTE VOOR CULTUUR IN EEN VERDICHTENDE STAD MET STIJGENDE HUURPRIJZEN

Om kunst en cultuur te maken heb je ruimte nodig. Om te maken, in oefenruimtes, broedplaatsen en ateliers. Om te programmeren op podia, op straat, op daken en op festivalterreinen. En om te organiseren, in kantoorruimten en verzamelplaatsen.

Deze fysieke plekken staan onder druk, en worden steeds minder goed bereikbaar. Vooral voor de creatieve humuslaag van makers en kleinschalige culturele initiatieven is er aanzienlijk minder plek beschikbaar.

Door de stijgende huurprijzen en verdichting verdwijnen de rafelranden van de stad. Ook is er door krimpend aanbod (in bijvoorbeeld antikraak en leegstandbeheer) minder plek. De verwachte vraag voor de komende jaren is volgens Stichting Kunstaccommodatie Rotterdam (SKAR) rond de 75.000 m² aan netto atelierruimte. De wachtlijsten zijn enorm. Daarbovenop zorgt groei en de verdichting van Rotterdam dat festivals hun plek verliezen nu er op de open plekken huizen worden gebouwd. Hierdoor komt er meer druk op locaties als pleinen en parken, en daarmee groeit het aantal meldingen van overlast.

Pamfletten, stadsmarketing, rondleidingen, presentaties in gebiedsontwikkeling; allen laten vol trots de rauwe plekken van Rotterdam zien, pochen met de veelheid aan cultuur. Maar zodra een gebied succesvol is getransformeerd, worden deze culturele initiatieven nogal eens slachtoffer van hun eigen succes. Zij moeten steeds weer weg als de huren stijgen, of als er woningen bijgebouwd worden voor bewoners die in een nieuwe, hippe, aantrekkelijke, kunstzinnige wijk willen wonen. Cultuur legt het in de realisatiefase van een ontwikkeling af tegen andere functies die meer geld opleveren, zoals wonen of retail. Door culturele functies beter te borgen in zowel het stedelijke ontwikkelingsbeleid als de toekomstvisies op de stad, krijgt het een structurele plek en behoudt het zijn vliegwielfunctie.

10 HANDREI- KINGEN VOOR EEN STRUCTURE- LE INBEDDING VAN KUNST EN CULTUUR IN DE STEDELIJ- KE ONTWIKKE- LING VAN ROTTERDAM

Handreikingen voor een structurele inbedding van kunst en cultuur

1. EEN VASTE PLEK AAN DE ONTWIKKELTAFEL

Geef cultuur letterlijk een stem in de gebiedsontwikkeling. Verschillende betrokkenen (overheid, cultuur, markt) moeten standaard bij elkaar aan tafel zitten bij gebiedsontwikkelingen. Dit moet op projectniveau, maar kan ook stadsbreed, als een tafel die zich inzet voor de stad. Regievoering vanuit de gemeente Rotterdam is hierbij essentieel zodat er consistente aandacht is voor cultuur in zowel de planvorming als de realisatiefase. Een vast aanspreekpunt kan ervoor zorgen dat publieke en private partijen die ieder 'hun eigen taal spreken' tot elkaar worden gebracht. Het creëren van aantrekkelijke gebieden is immers in het belang van de stad en haar bewoners.

2. MEERWAARDE DIE OOK TERUGSTROOMT

Laat culturele partijen meeprofiten van de economische en sociale meerwaarde die zij creëren, bijvoorbeeld in het geval van placemaking. Geef cultuur niet alleen tijdelijk een plek om gebiedsontwikkeling aan te jagen, maar ook de mogelijkheid om structurele ruimte te krijgen.

3. EEN GEZONDE FINANCIËLE BASIS

Maak optimaal gebruik van de beschikbare financiële mogelijkheden om culturele plekken te realiseren. Dit kan bijvoorbeeld met een borgstellingsfonds of een revolverend fonds op basis van de Onroerend Zaakbelasting.

4. EEN VISIE VOOR DE FYSIEKE RUIMTE

Voer regie op de beschikbare plekken voor culturele initiatieven en festivals. Ontwikkel daarbij een visie op de benodigde keten van ruimte voor kunst en cultuur: Een plek kan verdwijnen, maar houdt de keten dan in stand door er iets voor terug te laten komen. Faciliteer daartoe kennisdeling over vastgoed en betere bemiddeling tussen vragers en aanbieders van ruimte voor kunst en cultuur.

5. DE PERCENTAGEREGELING HERSTELD

Herstel de percentageregeling waarbij 1 procent van de bouwsom van nieuwe overheidsprojecten wordt besteed aan een opdracht voor (beeldende) kunst en culturele programmering. Betrek daarbij een diverse groep aan makers. Deze percentageregeling, die in veel gemeenten wordt toegepast, heeft Rotterdam veel moois gebracht maar werd in 2008 afgeschaft.

6. EEN INTEGRALE AANPAK

Versterk het integrale werken bij de gemeente Rotterdam, zoals dat al gebeurt bij het traject Ontwerpend Ontwikkelen. Het is het belang van de stad dat de afdelingen verantwoordelijk voor onder meer cultuur, vastgoed en stedelijke ontwikkeling samen optrekken om cultuur te laten bijdragen aan een vitale stad.

7. FACILITEER GRASSROOTS INITIATIEVEN

Ondersteun innovatieve benaderingen van ruimtegebruik en samenwerking door dit te faciliteren en regeldruk weg te nemen. Dit kan bijvoorbeeld gaan om nieuwe vormen van eigendom zoals coöperaties of multifunctioneel ruimtegebruik.

8. MAATWERK PER WIJK HELPT TOEGANKELIJKHEID

Versterk het laagdrempelig cultuuraanbod in de wijken omdat dit essentieel is voor sociale cohesie en talentontwikkeling. Tussen de Rotterdamse wijken zijn grote verschillen in de beschikbaarheid van ruimtes voor cultuurparticipatie en de mate waarin bijvoorbeeld Huizen van de Wijk plekken bieden aan cultuur. De referentiewaarden van de gemeente (een richtlijn voor de ruimte voor maatschappelijke voorzieningen) worden in veel wijken niet gehaald. Lever daarbij maatwerk per wijk. Speel in op de behoeften die er in ieder gebied leven door meer publieksonderzoek te doen. De referentiewaarden zijn geen doel op zich, maar een middel om tot een sterke culturele infrastructuur te komen.

9. KRUISBESTUIVING WERPT VRUCHTEN AF

Breng programmás voor cultuur samen met die voor bewegen en gezondheid, welzijn en educatie. Dat kan ook in een verzamelgebouw met wijkfuncties, zoals Boijmans Hillevliet laat zien. Stel het onderdeel cultuur verplicht bij de aanbesteding van Huizen van de Wijk. Versterk de bestaande ondersteuning van culturele initiatieven in de wijken, zodat ideeën tot wasdom kunnen komen en bijdragen aan leefbaarheid.

10. IEDEREEN DOET MEE

Alle partijen moeten zich inzetten voor een intensievere samenwerking tussen cultuursector, beleidsmakers en vastgoedsector. Het beleidsspeerpunt van interconnectiviteit – verbindingen tussen cultuur en andere beleidsdomeinen zoals welzijn, sport en stedelijke ontwikkeling – vraagt om gezamenlijke inzet.

Rotterdam heeft ruimte nodig om een voorbeeldstad te blijven voor experiment en creativiteit! Laagdrempelige ruimte in de wijken, ruimte voor makers en talenten, ruimte om te kunnen presenteren. Ruimte voor de internationale topinstellingen maar ook ruimte voor de initiatieven van grassroots instellingen. Zo kan cultuur blijven bijdragen aan een vitale en aantrekkelijke stad voor iedereen.

Wij ondersteunen deze oproep als betrokken Rotterdamers die zich inzetten voor de culturele infrastructuur en hebben bijgedragen aan de totstandkoming van de handreikingen.

Leon van Barneveld (Wijkraadslid Bergpolder 2018 - 2022)

Rinske Brand (BRAND The Urban Agency / lid van de werkgroep)

Harry-Jan Bus (Theater Walhalla)

Bert Determann (Lid van de werkgroep)

Wilma Franchimon

Carlos Gonçalves (Voorzitter RRKC)

Folkert van Hagen

Frank Hanswijk

Erik Hitters (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Arno van der Hoeven

Ingrid Huisman (Lid van de werkgroep)

Bernadette Janssen (Partner/directeur BVR adviseurs / lid van de werkgroep)

Piet de Jonge (Groot Rotterdams Atelier Weekend / Atelier Unie Rotterdam)

Marc van Kaam (Luxor Theater Rotterdam)

Hamit Karakus (Voorzitter van de werkgroep)

Gyzlene Kramer-Zeroual (raadslid RRKC)

Gaby Lafeber (Cultuur Concreet)

Johan Moerman

Evan van der Most (Impulsando)

Duy Ngo (The Office People)

Jan Oosterman (Lid van de werkgroep / adviseur Vrijetijdseconomie en

Gebiedsontwikkeling / lid RRKC)

Jeftha Pattikawa (Raadslid RRKC)

Antoinette Roetgerink (Lid CDA Rotterdam)

Sandro Setola (Atelier Unie Rotterdam)

Vinod Singh

Viola Schaaff (Wijkraad Oude Noorden 2018-2022)

Jette Schneider (TimeWindow / Atelier Unie Rotterdam)

Judith Schoneveld (TimeWindow)

Janneke Staarink (Concert- en congresgebouw de Doelen)

Frank Stok

Vincent Taapken

Nadia Troeman (raadslid RRKC)

Paulette Verbist

Quinda Verheul (Studio Quinda / Kunstruimte Crooswijk)

Marjolein Vlaming (Lid van de werkgroep / raadslid RRKC / Partner Factor)

Marloes de Vries (Roodkapje)

Olof van de Wal (SKAR)

Oscar Wibaut (raadslid RRKC)

Rento Zoutman (Directeur Rotterdamse Kunststichting / Secretaris RRKC)

Wij ondersteunen deze oproep voor ruimte voor cultuur in de Rotterdamse stads ontwikkeling

Jolijn Amorison

Nicky Assmann

Mara Liza de Bakker

Tom Bakkers (CEO Bakkers | Hommen)

Manon Bastiaans

Brigitte (Stichting Muziekcentrum Rotterdam)

Hugo Bongers (Puntkomma)

Sanne Boogaard (Rvko)

Brouwer (Brightguys)

Alewijn Brouwer

George Brouwer (Oud voorzitter RKS, voorzitter Garage Rotterdam, voorzitter Rotterdamse Salon)

Marcus Cohen

Anuli Croon

Willem Dekker (De vrienden van Willem)

Lisa Diederik

Nikki van Dijk (Mess)

Margreet Eijkelenboom-Vermeer

Alexander Emmerig

Bér Engels

Nous Faes (The Sociological Studio)

Jiske Foppe (Stichting de Zoek naar Schittering)

Han Goan Lim (Artpark.nl)

Yvette Govaart

Rob 't Hart

Sebas van Haperen

Melissa van der Heijden

Klaas Hekman (Stichting Strotbrock Industri)

Monique vd Heuvel

Sanne Hilhorst

Bertine Hobbelman (LUKKA muziek en theater op locatie)

Berend van Hoek

Jaap van Hoek

Thom van Hoek

Hans Horsting (Oud voorzitter van o.a. Rotterdamum)

Daan den Houter (Bcadmie, De Aanschouw, Stad in de Maak)

Frederike kamerbeek

Herman van Karnebeek

(Kunsthall)

Harm Klijnsmit

Joz Knoop

Berry Koedam

Jan Willem van Kuilenburg

(MONOLAB Architects)

Bas Lagendijk

Dirk van Lieshout

Marieke van der Lippe

Boris Maas

Florian Magnus Maier

Lonneke de la Mar (De la Mar art consulting)

Hans Meijer (Vanschagen Architecten)

Ageth Meulstee

Marjan Moerman

Maria Molenaar

Jeroen Naaktgeboren (1e stadsdichter van Rotterdam)

Sanne Nelissen (Cultuur Concreet)

Anne Noordzij

Ivo Oranje

Joel Paalvast

Karin van Paassen

Willem Padding (De Laurenskerk)

Kim Pieters (Weelde / Stichting De Geheime Tuin / Amore)

Oscar van der Pluijm

J.F. Krul-Wouters (SKCR)

Petter van Raalte

Anouk van Reijen

Wiebe de Ridder

Renske Satijn (Rotterdam Festivals)

Sarah van Schaik

Swati Sen Gupta (Swati - ruimte en cultuur)

Marcel Schippers

Lukas Simonis (Worm)

Anna Sinke

Jan-Hein Sloesen (De Kring Roosendaal)

Sytske Sötemann

JJ Spronk

Peter Sutherland

Jair Tchong (Kunstencentrum KAAP vzw Oostende / Brugge)

Marc Thelosen (SeriousFilm)

Liv Vaisberg (Huidenclub)

Mirjam Veldhuijzen van Zan-

ten (Theater Stichting Decibel)

I. Ven

Francien Verbaan (Bakkers Hommen)

Kelly Vincent (Weelde / Stichting De Geheime Tuin / Amore)

Siebe Weide

Anne Wenzel

Nienke van Wijk

Jacob vd Zwan (Garage Rotterdam)

ACHTERGROND

De handreikingen zijn een initiatief van de RRKC en deze betrokken Rotterdammers: Hamit Karakus (voorzitter), Rinske Brand, Bert Determann, Ingrid Huisman, Bernadette Janssen, Jan Oosterman en Marjolein Vlaming. Voor de totstandkoming van deze handreikingen is door het bureau van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur onderzoek gedaan en zijn gesprekken gevoerd met verschillende deskundigen binnen en buiten de stad. Er is een groepsessie geweest met leden van de voormalige gebiedscommissies en vorige wijkraden. En er is een discussiebijeenkomst georganiseerd samen met AIR tijdens de Rotterdam Architectuur Maand. Ten slotte is er een denksessie geweest met experts uit het veld. Meer informatie over dit onderzoek staat in de analyse die [hier](#) te downloaden is.

**WIJ ZIJN
ALLEMAAL
DE KUNST
EN CUL-
TUUR VAN
ROTTER-
DAM. WIJ
ZIJN SA-
MIEN DE
STAD.**